

Luf. 86

1

Hornskedar och andra föremål av horn
Användning. Det är nog ganska länge sen att
det användes matskedar av trä, antagligen
inte ens under senare hälften av 1800-talet.
I hushållet däremot användas de ju
fortfarande, såsom barande de bästa. De
äro hållbara och ge ingen osmak åtminstone
ne sedan användts någon tid, lattn att hål-
la rena, ty de tala ju värme och likt av järn.
Hornskedar däremot kommo väl i bruk när
de slutade upp med träskedar, och voro
nog i bruk ganska länge, jag skulle tro tills
dessa seklets början och påt somliga ställen
ända längre. I mitt hem har aldrig använts
hornskedar, men mor hade sin hornsked med
från sitt föräldrahem men mins inte hon nyttja-
den till dagligt bruk. De som från barndom
men varit vanda att gagna hornskedar, före
1800

11

alltid dem, men det skulle bara deras egen som
ingen annan fick använda. Fördelen var att de in-
te brände sig av maten, inte så konstigt när
skeden inte hållde värme. Nackdelen var att
den kunde ge osmak när den var ny, och så
att säga, inte inäten, den hållde inte het mat
då blev den böjlig och kunde också ge osmak.
I matlagningen användes då som nu, hälsat
träskedar. Det fanns en sorts hornskedar som
användes att skumma gräddor med de stora
ganska stora och nästan flata med rätt upp-
stående skaft. Lådorna behövs nog inte nu
det skummas inte mycket gräddor i hemmen
numera. Hornskedarna försvunno sammaningen
i slutet av förra och i början av detta sekel.
De ersattes av skedar av bleck eller alumini-
um, och sist av rostfritt stål. Silver, ätla
eller hyrsilver var också i bruk hos sonliga

ätminstone till finbruk. Metallskeddar
vara lättare att hålla rena, de tålde ju varmt
batten, men istället brände man sig också
ätminstone, de som varit bandad vid körrhe-
dar. Färdig huskälls medlem hade sin egen
sked, och det kunde hända att fjenarna hade
egen sked som de för med sig bort de flyttade.
Jag antar att det var på 1890-talet att det inträff-
ade förändringar, jag minns inte att det var
allmänt bruk med hornskeddar. Bruthorn
fjällsterhorn skeddkrokar och diverse andra
ting tillverkades av horn. Till att sätta fast
lien på skapen, fräddes ett horn, i vilket
lien klistades fast, det kallades "en plarr",
och till handtag på lien kunde användas
ett horn och ett får eller bock.

Änköp av hornarbeten

I min barndom fanns det två män på orten som

Tillverkade hornskedar och andra smärre
av horn, den ene hette nog Pål Palm, ty han
kallades Palma Pälén, den andre somen Frisk,
men det var inte hans namn ty det gajade
ingen såga till honom. Båda äro för länge
sen döda, konstigt nog är det ingen som här-
ner närmare till dem. Palma Pälén tog emot
beställningar på hornskedar när de späl-
lade horn med sig, och köpte också horn
om de voro särskilt vackra, priset var nog inte
stort. I den tiden slaktades ju bad nötkrea-
tur och får på de flesta ställen, åtminsto-
ne hos storbönderna som hade stora hushåll.
Kringvandrande bävskedskvallar hade diverse
hornarbeten att sälja, små nätta matskedar
packade tillhopa $1\frac{1}{2}$ dussinvis, 9 daler (50 kr.)
pr $\frac{1}{2}$ dussin, 16 skilling, 38 öre pr st. det var på
1800-talet senare. Blev de nog dubbelt så dyra.

4/1

Tillverkning av hornarbeten

Förutom de två nämnda har jag inte hört
omtalas någon här på orten som tillverkat
några hornarbeten, och det är så länge sedan
att det nog var i min tidiga barndom. Jag har
spärr ett stort vackert bluffelhorn, som jag minns
en moster till mig kom och visade och sade
att han köpt av Pärna Pelen, det är finpderat och
där är till och med en teckning på det.
Båda de nämnda två småbönder från Lönveds
lästia Karup, och de byrjade visst med lite av
särje. De har inga efterkomlingar efter sig, och
de flesta känna inte alls till dem ens till namnet.
Skors hembyggstuga är en apparat som an-
vänts att göra hornskedar ut. Till formen är
den mest lik en vötknäcka, med två delar
förenade med ett hängble, så att båda kunna
slås tillhopa, isammanslagna är den $4\frac{1}{2}$ cm lång

5

5

1/2 em bred i ena halvan är fördjupningar
 2 1/2 em den ^{en} 8 em den andra 10 em långa. I de
 andra halvan är upphöjningar som pas-
 ser till fördjupningarna, i vilka står upp
 värmte horn så det är mjukt, flyttas de.
 Så läggs de ihop och klämmas hårt och
 spänns hårt tills hornet har stelnat. Då är
 det för skedblad. Skapet bättes väl till de-
 dan och formas. Skedle. Med händerna.
 Sedan skrapades de med glasbiter och
 gnads med sandpapper. Fjällsterhorn bör
 lätt att göra, de endast vägs de sönder till
 önskad bredd värmder och skrapades rena.
 Som det fins fjällsterhorn i flera olika storle-
 kar, sågades de ut av bäl och horn och små
 horn. Fjällsterhornen trädde på ett snöre, vil-
 ket knöts ihop. De som själva hade horn gör-
 de dem nog i ordning själva.

6

6/

Son, sagt använde varje hushålls medlem sin egen bestämda sked. Menarna hade sina egna skedar. Skulle det komma någon främsad så fanns det skedar som inte användes till dagligt bruk som togs fram. Rengöringen var nog ganska primitiv, till vardags slickade skeden skeden torrades av på bordelken och lades i bordel-lådan. P. Haller talar om sin bok "Om Hov och Tårta" där han att sunnera fens hade en härschild bed att rengöra sin sked, han satte vänstra armbågspeisen i skedens insida och torrade den där sedan läste skeden upp i vänstra armbåtan där utridan torrades den på skjortan. De som inte använde någon av de metoderna, avtrötade skedarna i gjämsbotten och torrade dem på handduk. Hornen lades i botten som uppkallades till bokpunkten, då lossnade bluren och kunde dras av, innan hornen bidre användes.